

תורת הבטחון

פורים – ונהפוך הוא

מח הבטחון להפוך המצב לטוב

ונהפוך הוא

הנה מצינו דבר פלא, שכל הישועה שהיה בימי פורים, היה זה באופן של "ונהפוך הוא", העץ אשר רצה המן הרשע לתלות עליו את מרדכי, נהפך שהמן הרשע בעצמו נתלה עליו. וכן מה שנגזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, נהפך שהיהודים הרגו באויביהם וכו'. והדבר צ"ב, מדוע היתה הישועה דוקא בהאי אופן, הרי לא הוצרך הישועה להיות בדוקא כן, הישועה היתה יכולה להיות רק בביטול הגזרה של להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ולא בדוקא באופן שהכל נהפך על אויביהם, וצ"ב.

פורים על שם הפור

ולא עוד, שכל היו"ט של "פורים" נקרא על שם הפור שנהפך לפורנו - "כי פור המן נהפך לפורנו" (פיוט אשר הגי' א, כדכתיב (אסתר ט, טו): "על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור". ופ' הגר"א (סג) וז"ל, "על שם הנס שהיפך הקב"ה את כל המזלות, זהו עיקר הנס", עכ"ל. וגם זה צ"ב דמהו עומק הענין של "ונהפוך הוא", שזהו השם של היו"ט.

ישועת פורים היתה מכח מדת הבטחון

והנראה לומר בעזה"ת, דהנה כל ישועת פורים היה אך ורק מכח מדת הבטחון, שהיו בוטחים בהשי"ת שיצילם, כדאמרינן בפיט שושנת יעקב: **"להודיע שכל קוץ לא יבשו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך"**. וכן הוא להדיא בדברי המדרש (מדרש תהלים ש"ט, מומר כ"ג): **"בך בטחו אבותינו – אלו מדרכי ואסתר"**. אליך זעקו - דברי הצומות וזעקתם (אסתר ט, טז). בך בטחו - ובכן אבוא אל המלך (אסתר ד, טו). ולא בושו - דכתיב (אסתר ט, טז): ליהודים היתה אורה ושמחה, ע"כ.

וביאר האבן עזרא על הקרא "ובכן אבוא אל המלך" וז"ל: **"והנה אסתר בטחה באלהיה על כן התענתה, ולא בטחה ביופיה, כי פני המתענה תשתנינה, אף כי עד יום השלישי, עכ"ל**. הרי חזינן גודל מדת הבטחון של אסתר, שלא בטחה כלל בכחה בדרך הטבע, דהיינו ביופיה, שע"י זה תישא חן בעיני אחשורוש, רק ידעה אסתר שתכלית גזירת השי"ת הוא כדי שיתפללו, ויחזרו בתשובה, וע"ז ימצאו חן בעיני השי"ת, וזהו עיקר הגורם לשנות הגזירה, וע"כ במה הלכה למלך אחשורוש? "במדת הבטחון" - "ובכן אבוא אל המלך" - שלא בטחה כלל בשום כח אחר, לא ביפיה ולא בזה שהיתה אהובה וחביבה אצל אחשורוש, רק בטחה בהשי"ת, והכח של הבטחון, ביכלתו לשנות כל גזירות שבעולם.

ועוד מקור נפלא מצינו שהישועה של פורים היה רק ע"י מדת הבטחון, מדברי רבינו הגר"א (פידור הגר"א, ברכת על הצדיקים) וז"ל, "גם שהוא מבטח לצדיקים הבוטחים בו ונותן שאלתם לאחר זמן, קודם יבא שאלתם הוא משען להם שלא יאבדו בטחונם בו יתברך, כמו שמצינו במצרים וכו'. וכן באחשורוש, קודם שנתלה המן הראה להם גדולת מרדכי אשר קראו לפניו ברחובות, ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ" (אסתר ו, יב), סעד אותם בבטחונם קודם יצאו מאפלה לאורה, שיקבלו את התורה שנית בבטחון גדול ובלב שמח, וכן לעתיד "כימי צאתך ממצרים אראנו נפלאות" (מכ"א, טו), להיות משען לנו בבטחוננו בו יתברך, עכ"ל. הרי חזינן מדברי הגר"א, דבאמת לא היה שום תכלית במה שהמן לקח את מרדכי על הסוס ברחובות העיר, זה לא היה נוגע כלל להישועה, אלא התכלית היה כדי לחזק מדת הבטחון של כלל ישראל, שרק ע"י זה יזכו לישועת ה'.

אין שום מקרה בעולם

ויש להוסיף עוד על דברי הגר"א, דהנה צ"ב מדוע מרדכי הגיד לאחשורוש שבגתן ותרש רוצים להרוג, אמאי לא הניחם להרוג את אחשורוש, ואז אסתר תחזור אליו? וביאר מרן המשגיח ר' מתתיהו סלומון שליט"א, שמרדכי ידע שאם הקב"ה מיידעו אינו רק מקרה בעלמא, שכל מה שנעשה בעולם הוא כולו בהשגחת השי"ת, ועל כרחק שהקב"ה רוצה שיעשה דבר עם מה ששמע אותם מספרים. ומזה הבין מרדכי שעליו להגיד לאסתר לומר לאחשורוש [וכתב הגר"א (סג) שידע מרדכי שיעשה נס ע"י זה].

ונראה לענ"ד, שיש להוסיף על דבריו, ולבאר עומק כוונת הגר"א. שהתכלית במה שהרכיבוהו ברחוב העיר היה, שכל כלל ישראל ראה, "שאין שום מקרה בעולם כלל", וכל העולם נוהג כולו בהשגחת השי"ת, דמה שגרם שהמן הרכיב את מרדכי ברחוב העיר, הוא מה שהבין מרדכי שאין שום מקרה בעולם, וע"כ הגיד לאסתר לומר לאחשורוש שבגתן ותרש רוצים להרוג. וע"י זה, כלל ישראל חיזקו את בטחונם בהשי"ת, וע"י בטחונם זכו לישועת ה'.

הכח של בטחון להפוך הכל להיות לטוב

והנה מאחר שמבואר שכל הישועה של פורים הוא רק מכח מדת הבטחון בהשי"ת, לפי זה מובן היטב מדוע כל הישועה נעשה באופן 'ונהפוך הוא'. שזהו הכח של מדת הבטחון, שהבוטח בה, זהו סיבה - "להפוך מה שנראה רע להיות טוב". וכן האריך רבינו יונה (שערי תשובה שער ב, פ"ג) וז"ל, "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סבת האורה, כמו שכתוב "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי", ואמרו רז"ל (מדרש תהלים כ"ג): אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי", עכ"ל.

ומבואר מדבריו, הדבוסט בהקב"ה יודע שכל חושך הוא סיבת האור, וכל דבר שנראה כרעה, הוא סיבת הטוב.

ויסוד דבר זה, שמדת הבטחון יכול להפוך מצב רע להיות טוב, מבואר היטב בדברי הבן יהוידע שהק' על הגמ' (ברכות פ, ב) בסיפור של ר"ע שאמר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, הרי כבר אמרה הגמ' שצריך לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד? וכתב, "ונ"ל בס"ד כונתו לומר **כי האדם שפותח פיו לטובה אפילו אם נגזרה עליו גזירה לרעה אפשר שתתבטל**, ולכן אמר כל מה שאתם רואין עתה שהכל נעשה לטובה, **היינו בשביל דאמרי לנו מעיקרא על כל דבר שנעשה דעבדי משמיא לטב, ועל כן פתחון פי שפתחתי לטובה גרם שיהיה הדבר ההוא לטובה באמת**, ורצה ללמדם בזה שיהיו מורגלים לפתוח פיהם לטובה על כל דבר אע"פ שנראה שהוא רעה", עכ"ל.

וכן האריך המהר"ל (נפתי הבטחון) וזה קיצור לשונו: **"ולכך אמר גם זו לטובה (מעניית כ"ב, ב), ר"ל שגם זו שאם נראה פורעניות וצרה גדולה על ידי הבטחון בו ית' נעשה לטוב הגמור**, כי הבטחון בו ית' עדי עד כמו שהתבאר, ויכול הוא ית' שיהיה זה לטובה. מפני כי הוא יתברך אחד ובידו הכל, ולכך מן דבר שנראה רע גמור עושה ממנו טוב הגמור. כמה גדול מדת הבטחון שבוטחים בו ית' בכל לב, עד שכל הדברים נעשים לו לטובה כמו שהיה אצל ר"ע, ואצל נחום איש גז. כי מפני שהוא היה בוטח בו ית' שיציל הש"י אותו כי הכל יכול", עכ"ל.

יזכה לניסים

אולם מצינו חילוק גדול בין שני המעשים של נחום איש גז ור"ע. נחום איש גז זו זכה לניסים גלויים בשינוי הטבע, שהרי בא אליהו ונדמה כאחד מן עבדי המלך, והעפר נהפך לחצים. משא"כ המעשה עם ר"ע, הוא לא זכה לניסים, רק שהבין מדוע לא מצא מקום בעיר ללון, שבאו האויבים ולקחו את כל העיר בשבי וכו', אבל לא היה שם נס נגלה. אה"נ היה לטובה, אבל לא היה מעשה ניסים ושינוי הטבע כנחום איש גז.

ויש לבאר יסוד החילוק בין נחום איש גז ור"ע על פי דברי הענף יוסף (מעניית כ"ב, ב) שהקשה: מה החידוש של הגמ' שנחום איש גז זו אמר כן, והא כל אדם חייב לומר "כל מה דעבד רחמנא לטב הוא דעביד", וכן נפסק להלכה (א"ח סי' כ"ב). ותי', דכל אדם חייב לומר "כל מה דעביד רחמנא לטב הוא דעביד", ר"ל – שמזה הרעה תצמח טובה. אבל לעת עתה היא רעה. אבל נחום איש גז זו היה אומר שזה גופא הטובה היא ולא רעה, עכת"ד. וא"כ, לפי זה מובן היטב מדוע זכה נחום איש גז זו לניסים גלויים שלא כדרך הטבע, שהוא היה מאמין בדרגה גבוהה ביותר, שכל מה שנעשה הוא באמת לטובה. ובדרגה זו, ראוי היה לזכות לניסים גלויים.

השגחה כפי שיעור הבטחון

והביאור בהנהגה זו, שייסוד מוסד במדת הבטחון, דאדם זוכה להשגחת השי"ת כפי השיעור שפונה בוטח בהשי"ת, ואילו אומר על מצב שנראה רע שהוא טוב, שמרגיש באמת שאין השי"ת מביא עליו

שום דבר רע, הגם שנראה כמצב רע, אז השי"ת פונה אליו בהשגחתו, ומהפך מצבו להיות טוב, אבל מי שאינו בוטח בהשי"ת, ואינו פונה להשי"ת ומרגיש שהוא במצב רע, אינו זוכה לישועת ה', שיתהפך מצבו להיות לטוב.

וא"כ לפ"ז מובן היטב מדוע הישועה היתה דוקא באופן "ונהפוך הוא", דזהו ענין הבטחון, להפוך דבר רע לטוב, ועל כן בכח בטחונם בהקב"ה, נהפכה הגזירה להיות להם לטובה, וכל מה שגזרו על היהודים נהפך עליהם, והיהודים הרגו את אויביהם והכו בשונאיהם, שזהו היפך מה שנגזר עליהם.

הדור קבלוה בימי אחשורוש

ונראה להוסיף עוד על זה, דזהו הטעם מדוע אחרי הנס של פורים הדור קבלוה את התורה. כדאיתא בשבת (פ"ב, ב): "ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה – מוטב, ואם לאו – שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, **הדור קבלוה בימי אחשורוש**. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר", עכ"ל. ופרש"י "בימי אחשורוש – מאהבת הנס שנעשה להם", עכ"ל. וצ"ב, מהו הביאור בזה שמאהבת הנס הדור קבלו את התורה.

ונראה לבאר על פי דברי ר' אהרן קוטלר שכ' (משנת ר"א ח"א עמ' כ"ג) וז"ל, "עוד עיקר גדול, **כי גילוי ההשגחה הוא לפי הבטחון, היינו כי מראים לו שהוא מושגח מהשי"ת ועי"ז תתחזק אמונתו בחוש**, משא"כ בלא הגילוי, אף שנותנין לו, אך כיון שנותנין בדרך הסתור יש לו מקום לטעות. ואז"ל "ה' צלך" מה הצל הזה וכו' (ש"ס ע"ב סג"ל ב) **ומה שרואה יותר השגחה חופפת עליו, הרי הוא מתדבק יותר בהשי"ת ומיחל לו**, וכן זוכה לעצם הטובה עבור בטחונו כאמור (פ"א ל"ג, ב): "הבוטח בה' חסד יסובבנו", ואם יזכה בלא בטחון הרי הוא חשבון מיוחד, שהרי הקב"ה יסד טבעה של ההנהגה לפי הבטחון, ברוך הגבר וגו', וח"ו להיפך נגרם חסרון, וע"כ יש הבדל באופן הקבלה אם היא ע"ד בטחון או ח"ו בלא בטחון", עכ"ל. הרי התכלית בכל מיני גילויי ההשגחה הוא בשביל שיחזק עצמו יותר ויותר, להיות מאמין בהקב"ה, ולהיות יותר ויותר דבוק בו. שזהו מהותו של בטחון, הדביקות בהשי"ת (ע"י נדב"י המשך חכמה דברים י, ב). וכשאחד זוכה להשגחת השי"ת הרי הוא רואה בחוש, ומרגיש, שהוא דבוק להשי"ת, שהשי"ת אוהבו, ומשיג עליו, ומפרנסו, ומשמרו וכו'. ועי"ז, הרי נעשה כל רצונו להיות דבוק רק בהשי"ת. ומכח הדבקות, מבקש לעשות רצון אבינו שבשמים.

וא"כ י"ל, דאחר הנס שהיה בימי פורים, מכח אותו דבקות הדור וקבלו את התורה, שזהו התכלית בכל גילויי השגחת השי"ת, להיות יותר ויותר דבקים בו.

וכל זה מתוק מדבש כדברי הגר"א שכתב (משלי כ"ג, ט): **"ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה' כמ"ש וישומו באלהים כסלם וגו', והוא לפי שיעור הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו'", עכ"ל. והיינו, שע"י הבטחון, ידבק בקב"ה ובתורתו.**